

י"ג עיקרי אמונה - היסוד התשיעי - ההעתק

סדר תפלה - סדר שלש עשרה עיקרים

ט - אני מאמין באמונה שלמה. שזאת התורה לא תהא מחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו:

סדר תפלה - תפלת שחרית

לא יחליף האל ולא ימיר דתו, לעולמים לזולתו.

רמב"ם פירוש המשניות - מסכת סנהדרין פרק י משנה א

היסוד התשיעי:

ההעתק, והוא כי התורה הזאת מועתקת מאת הבורא הש"י לא מזולתו, ועליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, שנאמר לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, וכבר ביארנו מה שצריך לבאר ביסוד זה בפתיחת זה החיבור:

רמב"ם משנה תורה - הלכות תשובה פרק ג

ח שלשה הן הנקראים אפיקורסין: האומר שאין שם נבואה כלל ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם, והמכחיש נבואתו של משה רבינו, והאומר שאין הבורא יודע מעשה בני האדם כל אחד משלשה אלו הן אפיקורוסים, שלשה הן הכופרים בתורה: האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה, וכן הכופר בפרושה והוא תורה שבעל פה והמכחיש מגידיה כגון צדוק ובייתוס, והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת וכבר בטלה תורה זו אע"פ שהיא היתה מעם ה' כגון ההגרים כל אחד משלשה אלו כופר בתורה.

ספר מורה הנבוכים חלק ב פרק לט

ואחר שדברנו במהות הנבואה והודענו אמתתה, ובארנו שנבואת מרע"ה נבדלת מנבואת זולתו, נאמר שעל ההשגה היא לבדה נתחייב הקריאה אל התורה, וזה שזאת הקריאה שקרא משה רבינו ע"ה לנו לא קדמה כמותה לאחר ממי שקדם מאדם אליו, ולא התאחרה אחריו קריאה כמותה לאחד מנביאינו, וכן יסוד תורתנו שלא יהיה בלתי לעולם, ולזה לפי דעתנו לא היתה שם תורה ולא תהיה בלתי תורת אחת, והיא תורת מרע"ה. וביאור זה לפי מה שכתוב בספרי הנביאים ובא בקבלה הוא, שכל מי שקדם למרע"ה מן הנביאים, כאבות, ושם, ועבר, ונח, מתושלח, וחנוך, לא אמר אחד מהם כלל לכת מבני אדם שהשם שלחני אליכם וצוני שאומר לכם כך וכך, והזהירכם מעשות כך וכך, וצוה אתכם לעשות כך, זה דבר שלא העידו בו כתובי התורה ולא באה בו הגדה אמתית, אבל היתה באה אליהם הנבואה מהשם כמו שבארנו, ומי שהרבה עליו השפע ההוא כאברהם ע"ה קבץ האנשים וקראם ע"צ הלמוד וההישרה אל האמת שכבר השיגו, כמו שהיה אברהם מלמד בני אדם ומבאר להם במופתים עיוניים שיש לעולם אלוה אחד לבדו ושהוא ברא כל מה שזולתו ושאיין צריך שיעבדו אלו הצורות ולא דבר מן הנבראים, וירגיל בני האדם אל זה וימשכם בספורים נאים והטיב להם, לא שאמר אליהם כלל שהשם שלחני אליכם וצוני והזהירני, עד שהוא כאשר צווה למול הוא ובניו ועבדיו מל אותם ולא קרא בני אדם אל זה על דרך קריאת הנבואה, הלא תראה לשון התורה בו, כי ידעתיו וגו', הנה כבר התבאר שעל צד המצוה לבד יעשה, וכן יצחק ויעקב ולוי וקהת ועמרם, על זאת הדרך היו קוראים בני האדם, וכן תמצא החכמים אומרים במי שקדמיהו מן הנביאים בית דינו של עבר, בית דינו של מתושלח, מדרשו של מתושלח, כלם ע"ה אמנם היו נביאים ילמדו בני אדם על תכונת דורשים ומלמדים ומיישרים, לא שיאמרו ויאמר ה' אלי דבר אל פלוני, כן היה הענין קודם מרע"ה, אבל משה רבינו כבר ידעת מה שנאמר לו ומה שאמר ומאמר כל העם לו, היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי, אמנם כל נביא ממנו שהיה אחר משה רבינו כבר ידעת דברי עניניהם כלם, והיותם כדמות המזהירים לבני אדם קוראים אותם לשמור תורת משה, מיעדים הרע למניח אותה ומיעדים הטוב למי שתיישר להמשך אחריה, וכן נאמין שכן יהיה הענין תמיד, כמ"ש לא בשמים הוא /היא/ לאמר וגו' לנו ולבנינו עד עולם, וכן ראוי שיהיה, כי הדבר השלם בתכלית מה שאפשר במינו, א"א שימצא זולתו במינו אלא חסר מן השלמות ההוא, אם בתוספת או בחסרון במזג השוה אשר הוא תכלית שווי המין ההוא, כי כל מזג יוצא מן השווי ההוא יהיה בו חסרון או תוספת, כן הענין בזאת התורה כמו שנתבאר משוויה, ואמר חקים ומשפטים צדיקים, וכבר ידעת שענין צדיקים שווים, וזה שהם עבודות אין טרח בהם, ולא תוספת כעבודת המתבודד בהרים הפורש עצמו מן הבשר והיין ודברים רבים מצרכי הגוף ובטלטול לעבודה וכיוצא בהם, ולא חסרון שיביא אל זוללות ואל שטיפה בזמה עד שיחסר שלמות האדם במדותיו ועיונו, כשאר נימוסי האומות הסכליות, וכשנדבר בזה המאמר בתת עלת טעמי המצות יתבאר לך משוויה וחכמתה מה שצריך שיתבאר, ולזה נאמר בה תורת ה' תמימה משיבת נפש....

ספר העיקרים מאמר ג פרק יז

כאשר חפשנו ענין הדתות האלהיות שהיו בעולם נמצא אותן נוהגות זה הדרך, שהיו משתנות מהאסור אל ההתר ומן ההתר אל האסור. וזה כי בתחלה נצטווה אדם הראשון בקצת מצות שנהגו בהן האנשים לפי קבלת רבותינו ז"ל עד נח, ולנח התיר אכילת הבעלי חיים שהיה אסור לאדם הראשון, כי בתחלה לא התיר לאדם אכילת בעלי חיים אלא אכילת הצמחים בלבד, אמר הכתוב הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה (בראשית א' כ"ט), ואחר כך התיר אכילת הבעלי חיים לנח, אמר כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל (בראשית ט' ג), והוסיף לו מצות אבר מן מן החי, ולאברהם הוסיף מצות המילה, ולמשה הוסיף מצות אחרות רבות ואסר קצת עריות היו מותרות לבני נח והתיר להם דברים נאסרו לבני נח, כי הבהמה לאחר שנשחטה מותרת לישראל אף על פי שעדיין היא מפרכת, ובן נח נהרג עליה משום אבר מן החי עד שתמות הבהמה, וכן בן נח נהרג על הגזל ואפילו על פחות משוה פרוטה מה שאין כן בישראל, ובן נח הרואה את חבירו גוזל ואינו מוחה בידו נהרג עליו, ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שראו את שכם גוזל ולא עשו בו דין, לפי מה שכתב הרמב"ם ז"ל בספר שופטים, וכן בן נח שבא על אחותו מאביו פטור וישראל נהרג עליה.

וגדולה מזו אמרו בספרי על ולא תקים לך מצבה אשר שנה ה' אלהיך (דברים ט"ז כ"ב), אף על פי שהיתה אהובה בימי האבות, כלומר ואפילו בימי משה שבשעת מתן תורה בנה מזבח תחת ההר והקים שתיים עשרה מצבות לשנים עשר שבטי ישראל, ונאסר זה בערבות מואב בשנת הארבעים, ויעקב אמר לו השם אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה (בראשית ל"א י"ג), הרי מפורש שאפילו דבר

י"ג עיקרי אמונה - היסוד התשיעי - ההעתק

שהיה דרך עובדי האל לעשות לכבוד השם והיה מותר גמור בימי משה בהר סיני, נאסר להם בערבות מואב לפי דעת רבותינו ז"ל, והרי קצת העריות שהותרו לבני נח נמצא הכתוב בפירוש יאסור אותם, וכל זה ממה שורה שהדת האלהית היתה משתנה מן האסור אל ההתר ומן ההתר אל האסור כפי השתנות הזמנים, וכך היה נוהג זה הענין באדם ונח ואברהם עד שבא משה, ומשבא משה עד הנה לא נשתנית.

ודעת הרמב"ם ז"ל שלא תשתנה לעולם לא כולה ולא מקצתה, על כן שם אחד מן העקרims שלא תנוסח התורה ולא תשתנה, ואחר שמצאנו הדתות האלהיות שהיו עד משה משתנות מן האסור אל ההתר ומן ההתר אל האסור, יהיה זה עיקר פרטי לתורת משה בלבד, וסמך הרב העקר הזה אל מה שנוכר בתורה לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו (דברים י"ג א'), וביאר הטעם בספר המורה לפי שהדבר השווה והשלם אי אפשר להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו שלא יפסד השווי והשלמות ההוא, ולפי שהיתה התורה תמימה כמו שהעיד עליה הכתוב באמרו תורת ה' תמימה (תהלים י"ט ה'), אי אפשר שתשתנה בשום זמן, זהו תורף דבריו בזה הענין במקומות רבים.

ודבריו בזה צריכין עיון גדול מהיכן יצא לו לרבינו ז"ל השורש הזה, כי אף על פי שהשורש הזה יקר הערך מאד, אם קבלה היא נקבל אותה בסבר פנים יפות ואם לדין יש תשובה, כי מה שנאמר בתורה לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו לא בא להזהיר על כלל מצות התורה אלא על תכונת עשייתן בלבד, ובא להזהיר שלא נבדה מלבנו ולא נלמוד מעובדי עבודה זרה לעשות תוספת או גרעון בתואר עשית המצוה בהיותנו חושבים שזה הגדלה לשם יתברך. וענין הפסוקים מוכיח שעל כך נאמר, בפרשת ראה אמר הכתוב מזהיר על ענין עבודת אלילים כי יכרית ה' אלהיך את הגוים אשר אתה בא שמה לרשת אותם מפניך, השמר לך פן תנקש אחריהם אחרי השמדם מפניך, ופן תדרוש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני, לא תעשה כן לה' אלהיך כי כל תועבת ה' אשר שנא עשו לאלהיהם, כי גם את בנייהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם, את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו. ופשט הכתובים הוא דבר מתמיה מאד, איך יאמר השמר לך פן תנקש אחריהם אחרי השמדם מפניך, וכי מפני שיראה אותם נשמדים מפניו ינקש אחריהם, ולמה תלה דרישת אלהיהם באחרי השמדם מפניך..... ועוד יקשה לדבריו שאם היה הכתוב מזהיר שלא להוסיף על מנין המצוות ושלא לגרוע מהן, איך אמרו בית דין מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, וכי בית דין עוברין על לא תגרעו ממנו, וכך שלמה שתקן ערובין וידים עבר על לא תוסף עליו. סוף דבר אינו רואה שום ראייה מן הפסוקים שהביא הרמב"ם ז"ל אל שיהיה זה שורש לתורת משה כלל כמו שכתב הוא ז"ל.

ואומר עוד שאף אם תהיה הבנת הפסוקים כמו שכתב הוא ז"ל, אין משם ראייה לדבריו כלל אל שלא תנוסח התורה ולא תשתנה לעולם, כי הכתוב לא יזהיר אלא שאנחנו לא נוסיף ולא נגרע מדעתנו על המצוות, אבל מה המונע שלא יהיה הוא יתברך מוסיף או גורע כשתגזור חכמתו יתברך. ואם מפני שהדבר השווה אין להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו לעולם, הנה זה אמנם יצדק בשווי האמת, אבל השווי ההקשי כבר אפשר שישתנה כפי הכנת המקבלים, כי המזון השווה אל הילד הוא החלב, והשווה אל הבחור הוא הלחם והבשר והיין.

וכן ישתנו המצוות האלהיות בהשתנות הזמנים, כמו שנשתנה אסור הבשר, שנאסר לאדם והותר לנח ובניו מפני קלקול הדעות שנארע לקין ולתולדותיו כמו שנבאר, שלא כדברי מי שכתב שלכך נאסר הבשר לאדם לפי שהיה העולם חדש ואם היה מתיר לאדם אכילת בשר היה אפשר שיכלו מינים רבים מן הבעלי חיים, וזה אינו, שאם היה הדבר כן היה ראוי שלא יתירו לנח ובניו, שגם בימים ההם היו הבעלי חיים מעטים, והיו שם נח ושלושת בניו ונשיהם שהיו יותר מאדם וחווה שהיו לבדם בעת שנצטוו אדם על אכילת בשר, והיה ראוי לפי דבריהם גם כן שלא יחזור ויאסור קצתם לישראל. אלא שמכאן ראייה כי הדתות האלהיות אף אם לא ינוסחו בכל דבר כבר ישתנו בחלוף מן האסור אל ההתר ומן ההתר אל האסור כפי השתנות הכנות המקבלים:

של"ה שער האותיות - אות א' אמת ואמונה העיקר התשיעי:

לא יחליף האל ולא ימיר דתו, לא תחליף תורת משה רבינו ע"ה ולא תצא תורה מעם השם יתברך זולתה, ולא יהיה בה לא תוספות ולא גירעון לא בכתב ולא בעל פה, ועל תורת השם יתברך נאמר (דברים יג, א): לא תוסיף ולא תגרע. ומה שנאמר בירמיה סימן ל"א: הנה ימים באים נאם ה' וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה, לא כברית אשר כרתי את אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים, אשר המה הפרו את בריתי ואנכי בעלתי במ נאם ה'. כתב הרד"ק וזה לשונו: ברית חדשה, חידושה היא שתהיה קיימת לא תופר כמו שהופרה הברית שכרת ה' עם בני ישראל בהר סיני. והפוקרים בזה אומרים כי הנביא נבא על תורה חדשה שעתידה להיות, לא כתורה שנתנה בהר סיני, כמו שנאמר לא כברית אשר כרתי את אבותם, והיא התורה חדשה שחדש להם. תשובתם, הרי אמר ופירש מה היא, לא כברית אשר כרתי את אבותם והם הפרו את בריתי וזאת הברית לא יפרוה כי אתן תורתם בלבם ועל לבם אכתבנה שלא תשכח מהם לעולם. וכל הענין כמו שמפרש והולך, כי לא תהיה חידושה הברית אלא קיומם, והרי מלאכי חותם הנביאים אומר בחתימת דבריו (ג, כג): זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים, וכל אותה פרשה עתידה כמו שחתם הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, הרי אתה רואה כי לא תהיה לעולם תורה חדשה אלא אותה שנתנה בהר סיני, כמו שנאמר: אשר צויתי אותו בחורב, עד כאן לשונו, ודברי פי חכם חן.

אבל יש עוד פנימיות לדבר זה, כי נודע, כמו שנתגשם האדם כן נתגשמה התורה, כי אילו היה האדם נשאר בכתנות אור בגן עדן, היתה התורה מובנת בענין יותר רוחני, כמו שכתב הפרדס בשער הנשמה, כי איך שייך לא תחרוש בשור וחמור וכי צריך חרישה בגן עדן, וכיוצא בזה הרבה, אלא שהיה מובן בענין רוחני מה שנקרא שור וחמור. כן לעתיד שיחזור העולם, תפשוט התורה גשמיותה ויתקיימו מצותיה כפי המובן בעת ההוא וק"ל. אבל הכל היא זו התורה בעצמה, רק אורה יאיר ביותר כמו שהאדם יאיר גם כן, וק"ל.